

Актуальні
питання
слов'янського
мовознавства



Випуск XIX

Одеса-2024

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Кафедра слов'янського мовознавства

*Актуальні питання
слов'янського мовознавства*

Випуск XIX

Одеса
2024

ББК 81.41я43
УДК 808.1 (082)

У збірнику вміщені статті зі широкого кола лінгвістичних та методичних проблем славістики: з питань історії та теорії слов'янських мов, методики викладання дисциплін славістичного та лінгвістичного циклу.

Для викладачів вищих та середніх навчальних закладів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться проблемами сучасного слов'янознавства.

Відповідальний редактор –

О.О. Ілясов

Редакційна колегія збірника:

доктор філологічних наук, професор *В.Б. Мусій*
кандидат філологічних наук, доцент *О.М. Новак*
кандидат філологічних наук, доцент *М.А. Сокаль*
кандидат філологічних наук, доцент *О.О. Кон*
кандидат педагогічних наук, доцент *А.О. Буднік*
кандидат філологічних наук, доцент *Н.І. Кердівар*
кандидат філологічних наук, викладач *В.В. Дашкова*
викладач *Н.К. Турбарова*
викладач *О.О. Ілясов*

Рецензенти:

Н.Г. Ареф'єва – доктор філологічних наук, професор, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Ю.А. Шпаляренко – кандидат педагогічних наук, старший викладач, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Друкується за ухвалою Вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», протокол № 7 від 26 грудня 2024 року

© Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2024

© Кафедра слов'янського мовознавства, 2024

© О.О. Ілясов, упорядник, 2024

<i>Топал Д.Ю. (науковий керівник – к. філол. н., доцент Сокаль М. А.)</i>	
Про засвоєння навички правильного письма здобувачами початкової освіти.....	91
<i>Мирзахмедова К.М. (науковий керівник – к. філол. н., доцент Сокаль М. А.)</i>	
Організація роботи над елементами лексики у початковій школі.....	95
<i>Атаман М.С., Кон О.О.</i>	
Особливості збагачення мовлення учнів початкових класів фразеологічними одиницями на основі міжпредметних зв'язків.....	98
<i>Гур'янова Д.С., Кон О.О.</i>	
Етимологічна робота на уроках української мови у початкових класах.....	106
<i>Салій Ю. (науковий керівник – к. філол. н., доцент Сокаль М. А.)</i>	
Особливості монологічного мовлення та завдання для його розвитку у здобувачів початкової освіти.....	113
<i>Саєнко О.Р., Кон О.О.</i>	
Формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів засобами лінгвістичної казки.....	119
<i>Закаляпіна С.С., Кон О.О.</i>	
Активізація словникового запасу молодших школярів під час роботи з текстами художніх творів.....	127
<i>Кон О.О.</i>	
Практичні аспекти вивчення латинської мови у закладах вищої освіти.....	135
<i>Сокаль М.А., Ілясов О.О.</i>	
Зайомство майбутніх перекладачів з невербальною складовою етикету.....	142
<i>Ілясов А.А., Кон О.О.</i>	
Ігри з лінгвістичним компонентом як засіб розвитку мовленнєвої компетенції здобувачів вищої освіти на практичних заняттях з риторики.....	149
<i>Дашкова В.В.</i>	
Зоосемічні фразеологічні одиниці як аспект вивчення лексики української мови іноземними студентами.....	157
НАШІ АВТОРИ.....	166

ОСОБЛИВОСТІ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЙОГО РОЗВИТКУ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено роботу над розвитком монологічного мовлення у початковій школі як важливий етап формування комунікативних здібностей учнів, наведено приклади завдань для розвитку монологічного мовлення.

Ключові слова: початкова освіта, молодший шкільний вік, розвиток мовлення учнів.

Мовлення є не тільки основним інструментом спілкування, але й ключовим аспектом розвитку особистості. У процесі вивчення мови в початковій школі формується ціла низка мовленнєвих навичок, серед яких особливе значення має монологічне мовлення. Цей вид висловлювання, що передбачає висловлення думок та інформації безпосередньо однією особою, стає важливим кроком у розвитку комунікативних здібностей учнів.

На початковому етапі навчання учні знаходяться в періоді активного формування своєї мовленнєвої компетенції, вивчаючи мовні структури та набуваючи нові слова. Розуміння особливостей монологічного мовлення в початковій школі важливо для створення ефективних методик навчання, спрямованих на розвиток цього типу висловлювання.

Монолог – це форма мови, утворена в результаті активної мовленнєвої діяльності, розрахована на пасивне й опосередковане сприйняття і

практично не пов'язана з відповідною промовою співрозмовника ні в змістовному, ні в структурному відношенні. У деяких випадках монолог визначають як інтраперсональний мовленнєвий акт. Монолог не пристосований до безпосереднього спілкування, він припускає, що хтось тільки слухає, але не відповідає [3, с. 71].

Монологічне мовлення у початковій школі має свої особливості, які визначаються психофізіологічними та психолінгвістичними характеристиками учнів цього віку. Дитина на цьому етапі розвитку вчиться виражати свої думки, використовуючи обмежений словниковий запас та враховуючи обмежену граматичну структуру мови. Крім того, монологічне мовлення пов'язане з розвитком когнітивних навичок, таких як аналіз, синтез та систематизація інформації.

Монологічне мовлення має наступні комунікативні функції:

1. Інформативна (повідомлення нової інформації у вигляді знань про предмети і явища навколишньої дійсності, опис подій, дій, станів);
2. Функція впливу (переконання кого-небудь у правильності тих чи інших думок, поглядів, переконань, дій; спонукання до дії або запобігання дії);
3. Емоційно-оцінна [5, с. 211].

Розглянемо основні характеристики монологічного мовлення на початковому етапі навчання:

1. Обмежений словниковий запас: учні ще не оволоділи багатозначністю багатьох слів та не володіють широким асортиментом слів та виразів для висловлення своїх думок.
2. Простота граматичної структури: учні використовують базові граматичні конструкції та прості речення для вираження своїх думок.
3. Зосередженість на конкретних подіях: учнівські монологи часто пов'язані з особистим досвідом та спостереженнями.

4. Відсутність абстракцій: учні не завжди можуть абстрагуватися від конкретних об'єктів та явищ, тому їхні монологи можуть бути менш абстрактними та більш конкретними.

5. Обмежена довжина висловлювань: у зв'язку з обмеженим словниковим запасом та нестабільністю у володінні граматикою, учні на початковому етапі можуть мати обмежену довжину своїх монологів.

6. Підвищена емоційність: здобувачі початкової освіти виявляють велику емоційність у своєму мовленні та можуть виражати свої почуття та емоції більш інтенсивно, ніж старші учні, але роблять це обмеженими мовленнєвими засобами.

7. Зв'язок із віковим етапом розвитку: мовленнєві навички поступово розвиваються та ускладнюються протягом періоду початкового навчання [8].

З урахуванням цих особливостей розробляються ефективні педагогічні стратегії для підтримки та розвитку монологічного мовлення учнів початкової школи як одного з ключових елементів формування їх комунікативних навичок.

Спеціалісти з лінгводидактики акцентують увагу на творчому характері засвоєння дітьми рідної мови. Побудова монологічного висловлювання вимагає від мовця вияву творчості, уміння продумати зміст тексту та його будову, правильності його словесного оформлення. У зв'язному мовленні наочно виявляється усвідомлення дитиною мовленнєвої дії. Монологічне мовлення є складним процесом. Як зауважують науковці, мовленнєве висловлювання потребує внутрішнього програмування та зовнішньомовленнєвої діяльності, під час якої мовець спирається на певну внутрішню схему, синтаксичну модель, що дає йому змогу будувати висловлювання потрібної якості [1, с. 394]. Це пояснює важливість виокремлення завдань, спрямованих на формування таких якостей самостійного зв'язного висловлювання, як цільність, змістовність, логічна послідов-

ність, образність, креативність. Потрібно цілеспрямовано розвивати означені якості зв'язного висловлювання.

Таким чином, лінгвістичні положення, що розкривають особливості усного монологічного висловлювання, є важливою теоретичною основою в методиці розвитку в учнів навичок мовленнєвої діяльності, зокрема монологічного мовлення. Учитель початкових класів має докласти всіх зусиль, щоб виробити в учнів уміння дотримуватися текстологічних вимог у побудові власних висловлювань: забезпечувати тематичну єдність і зв'язність викладу думки; розкривати обрану чи запропоновану вчителем тему; виражати в тексті його головну думку (мету), добирати відповідний заголовок, який відображав би тему або мету висловлювання; правильно використовувати засоби міжфразового зв'язку; забезпечувати в тексті наявність усіх його структурних компонентів, а також дотримуватися найхарактерніших особливостей, властивих текстам різних типів мовлення [8, с. 14].

Розглянемо приклади завдань, які можуть бути використані для цього:

1. Розширення словникового запасу:

1.1. Лексичні ігри та вправи: застосування ігор, які спрямовані на вивчення нових слів та їх використання в контексті. Наприклад, словниковий диктант або асоціативні ігри.

1.2. Інтеграція нових слів у розповіді: Завдання на включення нових слів у розповіді чи монолог, що стимулює використання різноманітності лексичних одиниць.

2. Розвиток граматичних навичок:

2.1. Граматичні вправи та ігри: застосування ігор, які допомагають учням закріпити, наприклад, правила вживання відмінкових і часових форм, правильну граматичну структуру речень.

2.2. Створення міні-оповідей: діти можуть отримувати завдання конструювати короткі міні-оповіді, де вони будуть застосовувати різноманітні граматичні конструкції.

3. Вправи на розвиток когнітивних навичок:

3.1. Аналіз тексту, його характерних ознак: учні можуть вивчати текст і аналізувати структуру тексту, ідентифікувати тему й головну думку та ін.

3.2. Обґрунтування думок та дискусії: завдання, що вимагають висловлення власної точки зору, її аргументацію та обговорення.

4. Стимулювання творчості та фантазії:

4.1. Творчі завдання на добудову частин тексту, наприклад, гра "Що буде далі?": початок розповіді надає вчитель, учні мають придумати продовження.

4.2. Творчі завдання, наприклад, на самостійне створення власних історій, казок та под.

5. Експресія, емоцій та почуттів:

5.1. Рольові ігри: створюються ситуації, де діти можуть висловлювати свої почуття та емоції у формі коротких монологів.

5.2. Розповіді про власний день: учні описують свої враження, події та почуття (див. [2; 6]).

Ці завдання сприяють комплексному розвитку мовленнєвих, літературних та когнітивних навичок учнів. Вони створюють сприятливий клімат для формування високорозвинених мовленнєвих навичок, які будуть корисні на всіх етапах навчання.

Отже, робота над розвитком монологічного мовлення у початковій школі є важливим етапом формування комунікативних здібностей учнів.

Згідно зі здобутими знаннями й віковими особливостями учнів завдання для розвитку монологічного мовлення в початковій школі повинні бути цілеспрямованими та зорієнтованими на конкретні аспекти форму-

вання мовленнєвої компетенції: розширення словникового запасу, розвиток граматичних навичок, вправи на когнітивний розвиток, стимулювання творчості та вираження емоцій.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ: Вища школа, 2007. 542 с
2. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посіб. 2-ге вид., зі змінами. Київ: Освіта, 2011. 268 с.
3. Герета Н. М. Діалог як складник чужого мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова* : збірник наукових праць / [відп. ред. А. П. Грищенко]. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. Серія 10 «Проблеми лексикології і граматики української мови»; вип. II. С. 71–77.
4. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2018. 364 с.
5. Практикум з методики навчання української мови / Колектив авторів за редакцією М. Л. Пентилюк: С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, І. В. Гайдаєнко, Т. Г. Окуневич, З. П. Бакун, Н. М. Дика. К.: Ленвіт. 2003. 302 с.
6. Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання / [Електронне видання]: методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка, 2020. 71 с.

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Кафедра слов'янського мовознавства

Науково-методичне видання

**Актуальні питання
слов'янського мовознавства**

Випуск XIX

*Здано до набору 31.11.2024. Підписано до друку 15.12.2024
Папір офісний. Гарнітура «Таймс». Ум. друк. арк. 4,94.
Обл.-вид. арк. 4,56. Тираж 300 прим.*

Актуальні питання слов'янського мовознавства / відп. ред. О.О. Ілясов. Вип. XIX. Одеса : Homeless Publishing, 2024. 169 с.

У збірнику вміщені статті з широкого кола лінгвістичних та методичних проблем славістики: з питань історії та теорії слов'янських мов, методики викладання дисциплін славістичного та лінгвістичного циклу.

Для викладачів вищих та середніх навчальних закладів, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться проблемами сучасного слов'янознавства.

ББК 81.41я43
УДК 808.1 (082)